

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Odsjek za kulturalne studije

Fenomen psovki u svakodnevnom govoru

-Završni rad-

Mentorica: Izv.prof.dr.sc.Diana Grgurić

Studentica: Dora Huzanić Mišek

Rijeka, 04.09.2017.

Sažetak

Rad sam podijelila na dva dijela. Prvi dio je teorijski u kojem sam se služila metodologijom analize diskursa. Drugi dio rada, odnosno zadnji dio, analiza je video primjera preuzetoga sa youtubea. Rad započinjem definiranjem riječi psovke, nakon čega iznosim teoriju govornih činova britanskoga lingvиста Johna Langshawa Austina. Nadalje pišem o funkcijama psovki, njihovoj uporabi te o psovkaма u hrvatskom jeziku. Najviše se posvećujem knjigama Fenomenologija psovke, Josipa Užarevića te Psovka u hrvatskome i njemačkome jeziku trojca Pavaa Mikića, Mirjane Pehar i Marijana Mikića. Dotičem se i teme psovki u djetinjstvu, te zašto su najčešće psovke usmjerene prema ženskome rodu. Nadalje pišem o psovkaма u hrvatskome jeziku nakon čega slijedi i kratko istraživanje koje sam provela sa ispitanicama kajkavskog govornog područja te primjeri psovki koje su u doba njihove mladosti, prije šezdesetak godina, bile najaktualnije. Psovku zatim analiziram u kontekstu popularne kulture. U zadnjem poglavlju analiziram video primjer preuzet sa *youtubea*, te analizirajući nabrajam i objašnjavam na koliko se načina koristi riječ *jebote*.

Ključne riječi: psovka, agresija, govorni činovi, uporaba psovke, kajkavska psovka, kontekst, popularna kultura, *jebote*

Sadržaj

1.UVOD	4
2.RAZRADA.....	5
2.1.Što je psovka?.....	5
2.2.Jezik, govor i psovka iz perspektive lingvističkih i kulturalnih teorija.....	7
2.3.Funkcija psovke.....	9
2.3.1.Koga i zašto psujemo?.....	13
2.3.2. Autobiografija : iskustvo psovke u djetinjstvu.....	13
2.4.Psovke u Hrvata	14
2.4.1.Psovka u lokalnom govoru-kajkavsko područje	16
2.5.Psovka u kontekstu popularne kulture	18
2.6.Analiza primjera	20
3.ZAKLJUČAK	23
4.LITERATURA.....	24
5.IZVORI	25

1.UVOD

Moja početna teza je da psovke koristimo na dnevnoj bazi, bez obzira na godine i jezik kojime govorimo. Opće je poznato kako su Hrvati poznati po pitanju psovki, te se nalazimo pri samome svjetskome vrhu. Uz to što najviše psujemo, radimo to na najžešći i najinovativniji način. Spajajući nespojivo sa spojivim. Ono što me potaknulo na ovaj rad je konstanta uporaba psovki u svakodnevnom govoru. Za to se ne bira vrijeme ni mjesto, pa tako o psovka čitamo u knjigama, slušamo na televiziji, koristimo ih u svakodnevnom govoru. Stoga sam odlučila dublje promotriti fenomen psovanja. Rad sam koncipirala tako da se sastoji od teorijskoga i praktičnoga dijela. U teorijskome dijelu koristim se metodologijom analize diskursa gdje predstavljam ključne termine poput psovke, govornih činova, agresije. Iznosim teoriju o govornim činovima Johna Langshawa Austina te izlažem općeniti presjek o psovka. Praktičan dio podijelila sam na analizu *youtube* primjera te na istraživanje provedeno sa mještankama kajkavskoga govornoga područja.

Cilj ovoga rada je propitivanje upotrebe "ružnih riječi" u situacijama u kojima se koriste te njihova kontekstualna značenja. Također, zanimaju me funkcije psovke, te najčešće psovke u hrvatskome govoru. Potvrdu teorije, te mojega prvobitnog cilja, najbolje iskazujem u zadnjem poglavlju odnosno analizi video primjera gdje analiziram na koliko se načina i u kojim se sve situacijama koristi riječ *jebote*.

2.RAZRADA

2.1.Što je psovka?

Prva asocijacija na riječ psovka svakako bi bila neka nepristojna riječ. Sintagma koja u sebi sadrži vulgarizme, a kojoj je glavna svrha vrijeđanje sugovornika. Na spomen riječi psovke prvo nam na um padnu izrazi koji u sebi sadrže nepristojne, vulgarne riječi, najčešće usmjerene na područje muških i ženskih spolnih organa (Užarević, 1999.). Psovke u globalu povezujemo s nečim negativnim, s nepristojnim i neprimjernim riječima. No, koji su to kriteriji koju riječ treba ispuniti ne bi li postala vulgarna i opscena (Užarević, 1999.)? Koja je to odrednica koja riječ treba imati ne bi li bila neprimjerena, vulgarna, nepristojna? Što uopće predstavlja neprimjerena riječ? Teško je pronaći odgovor s kojim bi se većina složila. Radi se o kompleksnom fenomenu koji je isprepleten ljudskom svakodnevicom, kulturom društva, raspoloženjima i emocijama pojedinaca. Mišljenja se razlikuju pa tako svatko tvrdi svoje i svatko je u pravu. Sami određujemo što je to za nas nepristojno, vulgarno i neprimjereno. Što znači primjerena, što neprimjerena riječ? Jezik je konvencija, s toga je primjereno ono što je tako "dogovoreno". Sukladno tome, neprimjereno je suprotno od primjerenoga, odnosno ono što krši ta (nepisana) pravila. Izgovarajući psovke krše se (nepisana) pravila, što psovke automatski svrstava u neprimjerene riječi. Društvo nas je tako naučilo i s tim znanjem se služimo. No, ne ostaje sve na tome da nas je društvo naučilo određenim pravilima. Sami kreiramo osobnu sliku o tome što je za nas neprimjerena riječ, riječ lošeg ukusa. Mnogo toga ovisi o našim kulturnim obrascima ponašanja i razmišljanja, tonu glasa, namjerama, kontekstu, pokretima, intonaciji glasa (Laniado, 2009.). Laniado tvrdi kako je neprimjerena riječ ona riječ koja je u svojoj biti vulgarna, lišena otmjenosti te riječ lošeg ukusa. Autorica tvrdi da (ne)primjerena riječ poprima značajke ponajprije zbog okolnosti u kojima je izrečena, a u manjoj mjeri zbog svoje vulgarnosti (Laniado, 2009.). Kontekst je bitan čimbenik u jeziku, posebno u slučaju psovanja. Njegova je mogućnost pretvoriti primjerenu riječ u neprimjerenu i obrnuto. Kontekst pokazuje kako sudionici u komunikacijskom događaju vide, tumače i predočavaju svojstva društvene situacije u kojoj se nalaze (Van Dijk, 2006.). On je mjesto gdje se susreću predodžbe što ih dijeli društvo i osobni govor (Van Dijk, 2006.). S toga često može doći do nesporazuma u komunikacijskom kanalu između govornika i primatelja poruke. Kontekstualni modeli su individualni i razlikuju se od čovjeka do čovjeka. Tako za nekoga riječ *sranje* može predstavljati neprimjerenu riječ, dok za nekog drugog predstavlja dio fiziološkog obavljanja kod čovjeka.

Vedrana Rudan se s toga pita zašto su *kurac* i *pička* psovke? Zašto *kurac* nije spolni organ, organ koji ima veze s rakom prostate, pravljjenjem djece, izazivanje užitaka? Zašto je *pička* psovka, a ne spolni organ koji je povezan sa rađanjem djece, upalama mjehura? Zašto je *jebanje* prostota, a ne čin kojim se prave budući naraštaji (Rudan, 2015.). Pravilo ne postoji. Bilo koja riječ može u ovome ili onome stupnju vršiti funkciju psovke (Užarević, 1999.). Društvo je na neki način krivo kako mi tumačimo riječi i njihova značenja. Određenim riječima dana su konotativna značenja, pa se tako sve dva puta propituje. S toga ne postoje točni kriteriji koji bi prostotu okarakterizirali kao prostotu. U određenom kontekstu svaka riječ može vršiti funkciju psovke.

Što je na kraju psovka te zašto postoji toliko problema oko njezine definicije? Rječnik hrvatskoga rječnika psovku definira kao nepristojnu riječ koja se nekome upućuje u gnjevu, kojom se nešto izvrgava ruglu ili koja se upotrebljava kao poštapalica u neuglađenu govoru (Anić, 2003.). Psovka je uvredljiva riječ, sintagma ili rečenica koja nije prihvaćena u društvu koje se drži bontona, ona se među takvim ljudima smatra nepristojnom i neprikladnom (Kryzan-Stanojević, 2013.). I opet se vraćam na početak i pitanje što je psovka? Kao što sam gore ustvrdila teško je definirati koje su to riječi nepristojne i neprikladne, a upravo se ta dva navedena pojma javljaju u prethodnim definicijama psovke. Predlažem zato još jednu definiciju psovke, koju je iznio Sterkenburg te kaže kako se psovke mogu opisati kao kulturno određeni jezični izrazi, snažnih emotivnih naboja koji se koriste za izbacivanje frustracije, kao reakcija na šok ili način za izražavanje agresije (Lučić prema Sterkenburg, 1997.). Psovka ne vrši samo funkciju agresije, ona je i društveno i kulturno uvjetovana. Ovime se psovka ne definira kao nepristojna, neprikladna ili tabuirana riječ, već kao riječ izgovorena u afektu ljutnje. Psovka ponajviše ovisi o kontekstu, a gore navedena definicija to i kazuje. Tako u afektu mržnje bilo koja riječ može vršiti funkciju psovke. Poput sintagme poput *Ideš mi na jetra* koja se, ukoliko pročitamo između redaka, čita *Ideš mi na kurac*, a tumači se *Ideš mi na živce*. Ovdje je riječ o perlokuciji, odnosno načinu na koji smo na nekoga djelovali svojim riječima. Radi jasnijeg shvaćanja daljnjeg teksta slijedeće poglavlje posvećeno je perlokuciji, ilokuciji lokuciji, performativima i konstativima, odnosno teoriji govornih činova britanskog filozofa Johna Lagshawa Austina.

2.2. Jezik, govor i psovka iz perspektive lingvističkih i kulturalnih teorija

Fenomen psovke treba istraživati u kontekstu uloge tako zvanih negativnih veličina u sustavima kao što su jezik, društvo, kultura (Užarević, 1999:188.). Pod negativnim veličinama misli se na sve ono što je suvišno, beskorisno, štetno, lažno (ibid). Komunikacija među ljudima odvija se na tri načina : neverbalno (upotreba znakova), verbalno (upotreba govornih činova, pismeno ili usmeno) i neverbalno/verbalno (istodobna primjena govornih činova i gestikulacije), a govorni čin realizira se iskazima koje dovodimo u vezu s rečenicama (Mikić, Mikić, Pehar, 1999:22). U komunikaciji je najvažniji učinak koji se djeluje pomoću riječi. S toga je od iznimne važnosti kako se u određenim situacijama izražavamo, te kome je namijenjen govor, odnosno s kime vršimo komunikaciju. Bitno je razlikovati, ali prije svega i prepoznati situacije u kojima psovke nisu dozvoljene, kao i one u kojima se one ipak mogu čuti. Važno je razlučiti standardnu uporabu jezika od svakodnevnog govora. Izraze i govor koje prihvaća najveća skupina, odnosno većina bilo gdje i bilo kada, te izrazi koji se bilježe u rječnicima nazivamo standardnim govorom (Sabljak, 2013.). Standardnom govoru je u "sukobu" svakodnevni govor koji podrazumijeva jezičnu masu takozvanih izraza iz svakodnevnog govora (Sabljak, 2013.). To su riječi kojima se služimo u neformalnim i neslužbenim kontaktima, ali ih ne smatramo dostojnim uzvišenog načina izražavanja (Sabljak, 2013.). Tako su u svakodnevnom govoru i razgovornom stilu psovke prihvatljive, dok u situacijama kada se premijer obraća medijima one to nisu. Govoreći mi djelujemo, činimo nešto (Austin, 2014.). Na taj način utječemo na ljude, ostavljamo naš dojam. No, svijet jezika jedna je velika metafora, jedno kažemo drugo mislimo. Očekujemo od druge strane da naše izgovorene riječi dešifrira, što često završi tako da se one pogrešno shvate. S toga smatram relevantnim ovdje spomenuti teoriju govornih činova. Govorni činovi su osnovne jedinice realizacije dijaloga i bitni situacijski elementi, a prema Johnu Austinu smatraju se cjelinom koja se sastoji od lokucijskog, ilokucijskog i perlokucijskog čina (Ivanetić, 1995.). Austin prije svega razlikuje dvije vrste iskaza, to su konstativi i performativi. Performative definira kao iskaze u prvom licu jednine koji nisu ni istiniti ni lažni te izvode radnju na koju se referiraju (Austin, 2014.). Primjer performativa tako bi bio obred vjenčanja gdje se govornim činom ne opisuje sam čin već se čin vjenčanja izvodi. Performativi tako mogu biti posrećeni i neposrećeni, a da bi performativ bio posrećeni odnosno uspješan mora ispuniti određene uvijete. Postoji šest uvjeta pomoću kojih performativ može biti uspješan. To su :

- 1.prihvaćen konvencionalni čin tijekom kojega osobe trebaju izreći točno određene riječi u određenim okolnostima;
- 2.osobe za to moraju biti ovlaštene;
- 3.sudionici čin moraju izvršiti ispravno;
- 4.čin mora biti izveden potpuno;
- 5.osoba koja sudjeluje u činu mora u to u vjerovati, odnosno imati takve misli i osjećaje;
- 6.daljnje ponašanje sudionika mora biti u skladu s time što je izrekao (Austin, 2014.)

Ukoliko svi uvjeti nisu ispunjeni performativ neće biti uspješan (Austin, 2014.). Konstativi, za razliku od performativa, nešto tvrde, opisuju stanje stvari te su istiniti ili lažni (Austin, 2014.). Takvi iskazi su rijetki, upravo zbog ranije spomenutog dešifriranja iskaza, drugim riječima to su iskazi koji tek površno upućuju na nešto, a uloga ima je sasvim druga. Ovdje se sve vrti oko toga je li sugovornik dobro "pročitao" naše misli odnosno riječi, te koliko je dobro to napravio. Bitno za spomenuti je i Austinov uvjet prikladnosti, koje objašnjava kao sposobnost stvaranja odgovarajućih uvjeta unutar kojih će se performativ pravilno razumjeti (Austin, 2014.) Poziv u pomoć tako se treba razumjeti kao poziv u pomoć, a ne kao prijetnja ili usklik uzbuđenja. Ovdje je prije svega bitan kontekst. U određenom kontekstu svaka riječ može drugačije zvučati i značiti. Na primjer riječ *jebote* može izazvati strah, ljutnju, tugu, radost, nestrpljenje, gađenje, ironiju (vidi pod poglavlje 2.7.). Zadnju podjelu što se tiče performativa posvećujem lokuciji, ilokuciji i perlokuciji. Lokucija je čin kazivanja usmjeren na sadržaj teksta, sadržajne istine i načina izricanja (Austin, 2014.). Ovdje smo svjesni govorne radnje. Primjer za to bi bilo kada iz susjedne sobe čujemo nekoga da govori iako ne možemo točno odgonetnuti o čemu se razgovara. Ilokucija je čin izveden kazivanjem, odnosi se na komunikativnu funkciju (Austin, 2014.). Ovdje jezik ostvaruje svoju moć djelovanja. Pridajemo značenje riječima koje smo čuli. Na temelju ilokucije razaznajemo radi li se o zahtjevu, pitanju, molbi, obećanju (Mikić, Mikić, Pehar, 1999:23)... Perlokucija je čin uzrokovan kazivanjem (Austin, 2014.). Perlokucija je najvažniji segment komunikacije, način na koji smo utjecali na drugoga da se riječi ostvare, odnosno "čitanje između redaka". Tako na primjer sjedimo na trosjedu i komentiramo kako smo žedni, a ono na što zaista želimo aludirati je da nam netko od ukućana donese vodu. Prikladniji primjer, obzirom na temu, bio bi *Pun mi te je kufer*. Sintagma koja zvuči pristojnije nego *Pun mi te je kurac*, a tumači se isto, odnosno *Odjebi već jednom*, to jest *Dosadan si, ideš mi na živce*.

2.3.Funkcija psovke

U kojim situacijama upotrebljavamo psovke? Koji je glavni cilj njihova korištenja? S čime povezujemo psovke? Imaju li one edukativnu ulogu? Kakva je situacija sa psovka u današnje vrijeme? Odgovore na ova pitanja iznosim u nadolazećem tekstu.

Užarević je psovke podijelio na tri funkcionalno-semantičke grupe. U prvu, onu osnovnu, ulaze opsceno-seksualne riječi i izrazi u opsceno-seksualnom značenju (poput *pička* kao vulgarna riječ za *vaginu*). Nadalje, u drugu grupu ulaze opsceno-seksualne riječi, odnosno izrazi, koje imaju ne-seksualna i ne-vulgarna značenja (na primjer *pizda* kao oznaka neetična, nepouzdana, loša čovjeka, poput *Koja je to pizda*, što bi značilo koja je to kukavica). Na kraju, u treću grupu spadaju obične riječi književnoga jezika koje u odgovarajućim kontekstima imaju vulgarno-seksualno značenje (na primjer *rupa* umjesto *vagina*, *Iz rupe smo izašli, za rupu živimo, iz rupe ćemo se vratiti*) (Užarević, 1999.).

Psovke postoje otkad postoji i govor, odnosno čovjekovo služenje jezikom. Ukoliko psovke shvatimo starima kao i jezik, treba se pitati koji je razlog njihova nastanka (Pilich, 2011.)? Psovka se često povezuje s agresijom, točnije verbalnom agresijom. Psovke zapravo rade jedan mali preokret, one fizičku agresiju pretvaraju u verbalnu. Agresija je pojam pod kojim se podrazumijeva nekakvo neprijateljsko ponašanje, dok verbalna agresija predstavlja paravan za nešto ljepši i kulturniji čin od fizičke agresije (Benković-Marković, 1994.). Psovač se prilikom formuliranja psovke, u načelu nalazi u agresivnom stanju odnosno stanju ljutnje, srdžbe, ili bijesa (Mikić, Mikić, Pehar, 1999.). Govornik pomoću psovke nastoji umanjiti svoju agresiju prema nekome ili nečemu tako što će riječima nanijeti moralnu štetu ili narušiti moralni integritet slušatelja (ibid). Psovka zapravo služi kao ventil za pražnjenje negativnih osjećaja, a upravo je ona najrašireniji oblik verbalne agresije, koja se ako gledamo sociološki u jednu ruku i tolerira (ibid). Verbalna agresija ima različite oblike koji uglavnom nastaju kao zamjena u sprečavanju fizičke agresije, drugim riječima rečeno, verbalna agresija javlja se tamo gdje je spriječena fizička agresija (ibid). Psovka je mjesto/prostor u kojemu jedna osoba biva povrijeđena od strane druge osobe. Smatra se kako verbalna agresija manje boli od one fizičke (ibid). No, sve ima svoje ali. Verbalna agresija je dakako lakša od fizičkog napada, ne iziskuje oružje, utrošak snage te neku muku, no podjednako je djelotvorna kao i fizička agresija, te su s toga u narodu česte izreke poput: *Riječ je dvosjekli mač, Riječ peče više od mača, Lijepa riječ željezna vrata otvara* i slično (ibid). Čovjeka više bole riječi koje su mu

izgovorene nego rane poslije bitke. Lakše se pomire ljudi poslije fizičke agresije nego poslije one verbalne.

Glavni cilj psovke je vrijeđanje ili omalovažavanje protivnika kojemu se nanosi moralna šteta (Mikić, Mikić, Pehar 1999.). Riječ koja najbolje obnaša funkcije psovke (u koje spadaju uvreda, prijetnja, ponižavanje, verbalno nasilje) jest glagol *jebati* (vidi poglavlje 2.5.) (Užarević, 1999.). No, psovka se ne veže samo uz verbalno nasilje, ona je višeznačna te može biti izraz različitih ljudskih raspoloženja. Psovka tako može izražavati čuđenje, nesigurnost, ushit, radost prijateljskoga susreta, strah, sreću, razočaranost (Užarević, 1999.). Ona u određenim kontekstima ima određena značenja. Ona je moćna, baš poput i jezika (Palmer, 1976.). Moćna u smislu svoje kompleksnosti, funkcija, inteziteta boli. Kompleksna po pokušaju definiranja. Odgovor na pitanje što je psovka nije toliko zahtjevan, te glasi neprimjerena riječ. No, neprimjerenu riječ teže je objasniti (poglavlje 2.1.). Psovka je moćna po pitanju funkcionalnosti, odnosno multi-funkcionalnosti. Njena funkcija nije samo vrijeđanje, nanošenje moralne štete, već ona može izražavati radost, čuđenje, strah... Povezana je sa svim emocionalnim stanjima i u svakom od njih vrši drugačiju funkciju. Na kraju, psovka je moćna obzirom na bol koju iza sebe ostavlja. Bol koja nije fizička, već, za mnoge puno veća bol, ona psihička. Trajno ukorijenjena u misli povrijeđene osobe.

O intezitetu psovke uvelike ovisi rečenična melodija, boja glasa, jačina glasa, naglasak pojedinih dijelova rečenice (Mikić, Mikić, Pehar, 1999:33). Pomoću toga razlikujemo i prepoznajemo situacije u kojima se psovka koristi. Prepoznajemo napad od ushita, radost od prijetnje. Ista psovka, poput *Jebem ti mater*, se može protumačiti na dva načina. U stanju bijesa i ljutnje ona spada u čin verbalne agresije, ventil za pražnjenje negativnih osjećaja (Mikić, Mikić, Pehar, 1999.). U drugom kontekstu može izazvati radost, kao na primjer susret sa starim prijateljem koji zvuči *Jebem ti mater pa di si ti?*, uz toplu boju glasa i smiješak na licu. Psovka ovdje ne vrši svoju primarnu funkciju, vrijeđanje, već stoji kao pozdrav, predstavljajući radost i sreću te pokazujući na neki način dio kulture. Može li uopće psovka predstavljati dio kulture? U ovome primjeru svakako zvuči kontradiktorno uspoređivati psovku sa kulturom. No, pozdrav stoji kao dio kulturnog obrasca ponašanja, a navedeni primjer upravo je primjer pozdrava. O nama ovisi hoćemo li navedeni primjer vidjeti jednosmjerno, odnosno hoćemo li iz njega čuti samo neprimjerene riječi, ili ćemo prepoznati i radost koja iz tih istih riječi proizlazi.

Funkcija psovke često je povezana s frustracijom kao stanjem nezadovoljstva pojedinca. Situacija u kojima se javlja frustracija poprilično je mnogo :prometne gužve, čekanje u redovima, čekanje prijatelja, čekanje na šalterima...Frustracija se najčešće lijeći agresivnim ponašanjem, odnosno verbalnom agresijom popraćenom psovka. Iako nam u nabrojanim situacijama neće pomoći apsolutno nikakva psovka i dalje smo ih skloni govoriti ne bi li ubrzali čekanje (na nešto). S druge strane, čekanje neće ubrzati ni lijepa riječ, lijepa pjesma ili jednostavno šutnja. Od toliko riječi koje u stanjima frustracije možemo iskoristiti, biramo psovke. Imaju li psovke ljekovita svojstva (vidi poglavlje 2.5.)

Psovke vrše još jednu funkciju, ovoga puta edukativnu. Upravo su one najčešće prve riječi stranoga jezika koje naučimo, ali ujedno i zadnje koje zaboravimo. Obzirom kako Hrvati raspoložu pozamašnim fundusom psovki, uvijek je zanimljivo širiti one najkorištenije psovke strancima. U našem slučaju najkorištenije psovke su, usudila bih se reći, osamdeset posto svih naših psovki. Imamo ih puno, ali koristimo ih podjednako. Kakve točno veze ima edukacija sa učenjem psovki? Ne raspoložu svi sa tako zanimljivim, tako velikim brojem psovki kao naš narod. S toga je zanimljivo učiti psovke stranaca jer ih ima malo, lako uđu uho, te su najčešće u pola "teške" kao naše (pod težinom mislim na količinu izgovorenih nepristojnih riječi u sintagmi). Tako se umjesto nepristojnih riječi nauči i koja "upotrebljiva" riječ, odnosno ona koja se može koristiti pri svakodnevnoj komunikaciji u koju nisu uključene neprimjerene riječi. Takvih riječi nema mnogo, no neke ipak ostanu u sjećanju, a jednoga dana možda i upotrijebe.

Psovka se toliko ukorijenila u naš govor da se ponekad čudimo ljudima koji u određenim situacijama ne psuju (Mikić, Pehar, Mikić 1999). Opačić tvrdi da psovke nisu generacijski raspoređene, već su one svezremenske. Napominje da danas sve više ljudi psovke prestaje shvaćati psovka, već ih koriste kao poštapalice ili zamjenu za neku drugu riječ (Opačić, 2013.). Iako je prirodna situacija psovke srdžba, zloba, napad ili obrana, ona s druge strane odgovara i ostalim emocionalnim stanjima i situacija, poput straha, radosti, ushita, sreća, razočaranja (Užarević, 1999.). Martinić kaže da psovka može izražavati stanje, raspoloženje te u afektu ona olakšava napetost, srdžbu nemoć. Također naglašava da u današnje vrijeme, među mladima, složenija rečenica nije previše fora, a psovka se javlja kao znak suprotstavljanja nekadašnjim konvencijama, kao element kontrakulture, te kao poštapalica. Ona sve više postaje stil ponašanja te jedna od glavnih sastavnica iskaza u komunikaciji većine mladih (Martinić, 1994.). Sve češće smo svjedoci da se psovka

zamjenjuje pozdravima. Tako često čujemo umjesto *Bok, kako si?, Jebote di si ti?* Manire koje je poznavala prošlost, poput onih *Ljubim ruke milostiva*, zamijenjene su psovkom kao pozdravnom rečenicom. U suštini imamo isti model, ali novu shemu, etiketu je zamijenila nepristojnost, sladunjavi pozdravi, kakva kletva i psovka (Martinić, 1994:56). Forme ponašanja mijenjaju se kako se mijenja i vrijeme. I kultura se vremenom mijenja. S razvitkom društvenih odnosa postajalo je sve neugodnije koristiti fizičku agresiju prema pripadnicima vlastitog društva te su ljudi zato pronašli novi način borbe (Pilich, 2011.). Sve je postalo naopako, okrenuto, izvrnuto. Poput karnevala. Karneval je prostor za slobodu koji nudi slabljenje pravila, karneval pravila preobraća i gradi svijet okrenut naglavce, svijet izgrađen po obrnutoj logici (Fiske, 2011:98). Dolaze nove generacije pokušavajući unijeti svoja nova pravila u društveni život. No, sve više postajemo nostalgični za prošlim vremenom. Primjere nostalgije pronalazimo u modi (na modnu scenu se vraćaju odjevni predmeti koji su davno zaboravljeni), glazbi (slušamo stare glazbene uzore, kupujemo gramofonske ploče), filmovima, serijama... *Retro* stil je postao moderan, prošlost se ponavlja. Možda se takav *retro* obrat dogodi i sa govorom. Vrlo lako bi se naviknuli na *Ljubim ruke milostiva*, umjesto *Jebote di si?* Ne samo zbog (ne)primjernih riječi, već zbog cijelog procesa koji dovodi do određene manire. Lako bi se naviknuli na topli, mirni, lagani glas, osmijeh na licu i poljubac na ruci.

U pokušaju da se određene riječi devulgaliziraju, psovke se ublažuju i to na način da se zamjene nekom drugom riječi, tako da psovka zapravo ne izgleda kao psovka, iako se zna kako određenu riječ u određenom kontekstu treba protumačiti. Tako na primjer umjesto *jebiga*, koristimo blažu verziju *hebiga* (Opačić, 2013.). Zanimljivo je i kako bilo koja riječ nekog jezika može u određenom stupnju vršiti funkciju psovke, a da psovka kao takva ne vrši psovačku funkciju (Užarević, 1999.). S toga nailazimo na mnoge sinonime (koji se koriste zbog društvene neprihvatljivosti) poput onih za ženski spolni organ (umjesto *pizda* govori se rupa), muški spolni organ (*kurac* se zamjenjuje riječima banana, klin), spolni čin (umjesto *jebati* govori se napumpati, nasaditi) (Užarević, 1999.). Također da bi se prikrila neprimjerenost govora psovke skraćujemo. S toga danas imamo razne skraćenice poput *p.m.* (*pička materina*), *jbg* (*jebi ga*), *a u k* (*a u kurac*). Nailazimo i na različite oblike eufemizama (*jesemti*, odi u onu stvar), na eliptične konstrukcije (*pas ti majku*), neobilježene lekseme (*K vragu*, *Trista mu mrkvice*), te kombinaciju svih navedenih sredstava (*Sunce ti žarko*, *Sto mu gromova*) (Lučić).

Posebno su zanimljive one psovke nad kojima se treba malo "zamisliti". One koje se ne čuju svaki dan, a kada ih čujem neizostavan je osmijeh za lica. Često se s toga smijem sintagmama poput *Jebem te u glavu* (u prijevodu Jesi li ti lud), *Pičkin dim* (bezvrijedno, loše, ništa ne vrijedi), *Pička je kao avion* (djevojka je jako zgodna), *Lošem kurcu svaka dlaka smeta* (nesposobnoj osobi sve smeta), *Hvala kurcu na udarcu* (napokon) (Sabljak, 2013.).

2.3.1.Koga i zašto psujemo?

Zašto većina psovki u sebi sadrži ženski rod. Psujući, uvijek se referiramo na majke, tete, sestre...*Jebem ti mater, Jebo ti pas mater, Majčicu ti tvoju, Pička ti materina...* Gdje je muški rod u cijeloj toj priči? Možda se jedan od razloga krije u činjenici da su muškarci jači rod, te s toga ne bi trebali biti spominjani uzalud, a zasigurno ne u istoj rečenici sa pogrđnim nazivima, odnosno neprimjerenim riječima. Cjelokupan sustav psovke svjedoči o njezinu muškom načelu, odnosno današnja psovka izgrađena je s obzirom na mušku perspektivu (Užarević, 1999:196). Iz znatiželje sam s toga čitala po forumima hrvatske psovke te u njima u većini slučajeva nalazila samo na majke, bake, sestre, strine. Negdje se potkrao koji djed, ali u toliko malim količinama da nije vrijedno spomena. Istraživanja su pokazala kako psovanje ovisi o spolu govornika i slušatelja, muškarci i žene podjednako psuju, no muškarci koriste više uvredljive riječi nego žene, pogotovo u društvu drugih muškaraca (Jay, Janschewitz: 271). Psovke stvaraju muškarci za muškarce (Užarević, 1999:196). Logično je s toga zaključiti da se u rijetko kojoj psovci spominje otac, brat, djed, stric. Izgleda kao da bi bilo ispod časti uvrijediti svoj rod. Dok god postoji alternativa koja može izbjeći vrijeđanje muškoga roda, alternativa će se koristiti.

2.3.2. Autobiografija : iskustvo psovke u djetinjstvu

Psovka sam okružena od najranijeg djetinjstva, što je normalno skroz jer je toliko ukorijenjena u naš narod da je od nje teško pobjeći. Iako se ne sjećam kada sam naučila prvu psovku te koja je to psovka bila, sjećam se pjesmica kojoj su mi kao maloj pjevali. Nisam bila jedina koja je te pjesmice slušala, slušale su to i generacije poslije mene (a vjerujem i one prije). Pjesmica koje sam se najviše naslušala išla je ovako : *Ide cura s Kašine, puna pička prašine*. Kao mala nisam znala o čemu je riječ, no bilo je melodično i smiješno. Nije bilo

smiješno samo meni, bilo je smiješno svima oko mene, a još smješnije bilo je kada sam ja ponovila tu istu pjesmicu. Još sam sretnija bila kada bi mi nakon toga zapljeskali. Nisam sigurna je li to bilo zbog toga što sam tek onda počela pričati, ili zbog nečega drugog. No, činjenica je kako se maloj djeci na njihove prve izgovorene psovke plješče i smije se. Kao da se neki ponos probudi u roditeljima, bakama, djedovima, susjedima. Tako uz svaku *Piku materinu*, ili *Jebem ti*, uz prisutno upozorenje da takve riječi ne smije govoriti, dijete svejedno dobi osmjeh na lice i aplauz (koji je jači od upozorenja). Opće je poznato kako djeca najbolje uče, zapažaju, pamte u ranom djetinjstvu. Tada sve upijaju poput spužve. S toga se ne treba čuditi brzinom kojom usvajaju nepristojne riječi. Gdje leži logika u tome da se maloj djeci plješče na izgovorene prostote, a to isto dijete nekoliko godina kasnije bude kažnjeno zbog izgovaranja istih? Je li riječ o dvostrukim kriterijima ili se ipak radi o povećanju svijesti roditelja? U nekim zemljama, primjerice u Engleskoj, u prošlosti su se plaćale kazne za izrečene psovke, a danas na iste plješćemo (Martinić, 1994:56). Izgleda da se društvo treba dogovoriti oko toga hoće li psovke prihvatiti ili ne. Neki se svom silom trude, ne bi li se oduprli konvencijama, održati prostote aktualnima. Ne rijetki su primjeri gdje psovke slušamo u obrazovnim ustanovama, bolnicama, radnom okuženju, na cesti... Ostala skupina ljudi, protivnici takvog načina izražavanja od toga rade cijelu filozofiju. S toga u medijima čitamo ili slušamo o tome kako se u saboru vrijeđaju, kada je tko i kome rekao. Rade se veliki naslovi o tome ne bi li ljudima upali u oko. No, želi li se time spriječiti ili smanjiti korištenje prostota, ili to je sve jedna velika žuta štampa? Tko je kome i što rekao, samo da se narod malo zasladi. Zasladi malo drugačijim govorom koji se tiče ozbiljnih tema.

2.4.Psovke u Hrvata

Naš narod mnogo psuje, opće je poznato, ne samo jedan drugoga nego jedan drugome i oca i majku i Boga i svece i dušu i...(Kušar, 1993.). Istraživanja su pokazala kako u Hrvatskoj redovito psuje 93% pučanstva, što bi značilo da je psovka jedan od najčešće rabljenih govornih činova kod nas (Mikić, Mikić, Pehar, 1999.). U Hrvatskoj se psuje iz navike, zbog neodgojenosti, siromašnog fonda riječi pa nam psovka služi kao dopuna i poštapalica, iz želje za dokazivanjem, radi potkrepljivanja vlastitog mišljenja i slično. Narod je odrastao uz psovku i s njom srastao (Mikić, Pehar, Mikić 1999). Najčešće su psovke preusmjerene na muške i ženske spolne organe, kao i na sam spolni čin. Psovke su dio svakodnevnice, one su dio ponašanja u svakodnevnome životu. Interesantno je da su psovke

najčešće prve riječi stranoga jezika koje naučimo, a ujedno i njih zadnje zaboravimo. Hrvatska, kao i cijeli Balkan, raspolaže pozamašnim fundusom psovki. Raspolažemo psovkaama kakvima nitko u svijetu ne raspolaže, a čini se kao da smo na to i ponosni. One su postale dio naše kulture te raspoznatljiv način reagiranja u određenim situacijama (Martinić, 1994.). Psovke se u hrvatskome jeziku najviše zasnivaju na trima riječima koje upućuju na seksualnu aferu. Dvije su, naravno, vulgarni nazivi za muški i ženski spolni organ (*kurac*, *pizda* (*pička*)), dok je treća riječ glagol *jebati* (Užarević, 1999.). Glagol *jebati* toliko je zastupljen u psovačkome jeziku te izgleda kao da vrši isti funkciju kao i glagol *misliti* u jeziku filozofije (Užarević, 1999.). Riječ *jebati* dolazi u svim oblicima i s različitim epitetima. Samo neke od svakodnevnih psovki su *Jebem ti mater*, *Jebem ti sve*, *Jebem ti sunce*... Zanimljivo je da riječ *jebati* možemo koristiti s bilo kojim objektom. Ukoliko nas tako nešto smeta, spojimo taj objekt i glagol *jebati*, i rečenica je složena. Tako nailazimo na primjere *Jebem ti olovku* (u slučaju da je tupa), *Jebem ti kišu* (u slučaju kada nemamo kišobran, nekada i kada ga imamo), *Jebem ti ponedjeljak* (u slučaju ranojutarnjeg buđenja za novi početak tjedna)... Iz toga vidimo da možemo napraviti beskonačno mnogo kombinacija, sve ovisi o našem vokabularu i naravno maštovitosti. Što se tiče živih bića, na meti su najčešće majke i ona popularna *Jebem ti mater* (koja se izgovara toliko često da se "usadila" u standardni hrvatski govor). Uz majku još možemo naići na sestru, ujnu ili baku, ali zanimljivo je da nikada nećemo opsovati brata ili oca. Također vrlo je poznata kombinacija psa i majke koja glasi *Jebo ti pas mater*, a uz to se veže posebno zanimljiva priča (Hellinger, Bußmann 2003). Naime riječi psovka, psovati i psovaš tvorbeno se povezuju sa psom. Psovka dolazi od praslavenske riječi psovati što je u srodstvu sa riječi pas. Tako je psovati značilo govoriti komu da je pas. Povezano s time i danas smo svjedoci mnogobrojnih rečenica u kojima se zajedno pojavljuju i povezuju pas i majka. (Opačić, 2013.).

Psovke kod nas najčešće označuju seksualne činove koji nisu ostvarivi (spajanje majke sa životinjama), baš poput legendi i mitova. Iako si skeptičan i ponekad ti nije jasno zašto uopće izgovaraš te sintagme, i dalje ih sa ponosom "odereš" nekoliko puta dnevno. Osim psa i majke kao i spolnih organa naš narod često psuje boga. Vrag je također riječ koja se često javlja, kao i medicinski termini poput kreten, debil, idiot, budala, glupan, bolesnik. Često se u praksi vrši spajanje svih nabrojanih opcija te dobijemo prosto proširenu rečenicu poput *Koji si ti idiot, jebem ti mater debelu, odi u kurac, pička ti materina*. Psovka je uzela toliko maha u svakidašnjici da se nekada čudimo ljudima koji u određenoj situaciji ne psuju (Mikić, Mikić, Pehar 199:12). Tako naš narod psuje u svim situacijama koje se mogu zamisliti. Kada smo

veseli, tužni, sretni, nesretni, pijani, trijezni, preplašeni, opušteni....Nekada su psovke riječi koje najviše dolaze do izražaj u rečenici te najbolje označuju određenu situaciju. Poput sintagme *Smrznuo sam se kao pizda*. Rečenica koja najbolje predočuje koliko je vani hladno.

2.4.1.Psovka u lokalnom govoru-kajkavsko područje

U razgovornome hrvatskom jeziku psovke su vrlo rasprostranjene, i to u nimalo skrivenu obliku. I nekoć su ljudi psovali, no trudili su se da ta psovka ne bude ona uobičajena, odnosno zamjenjivali su je nečime što nije psovka. Usprkos tome smisao psovke i dalje se lako mogao odgonetnuti (Opačić, 2013.). Povezala bih ovo sa sekundarnim izvorom informacija, odnosno provedenim istraživanjem. Naime, u skladu s interesom mogeg rada provela sam intervju s dvije sudionice ne bih li saznala kakva je situacija sa psovka bila u prošlosti, odnosno prije šezdesetak godina, kada su moje sudionice bile djevojke. Obje sudionice rođene su četrdesetih godina prošloga stoljeća te su s kajkavskog govornog područja. Ono što me zanimalo i što sam razgovarajući s njima pokušala saznati bila je upotreba psovki u doba njihove mladosti. Zanimalo me kako se na psovke gledalo te koje su najkorištenije psovke bile u njihovo vrijeme. Zanimalo me jesu li se one vremenom mijenjale, te ako jesu kako? Kazivačice su se sasvim udubile u priču, i iako možda nisu htjele priznati vidjela sam da im je tema poprilično zanimljiva. "Kakva je bila situacija u doba vaše mladosti, jeste li smjele psovati?". Bilo je moje prvo pitanje, a priča ide ovako. Kao što sam već napomenula, prije šezdesetak godina, kada je kazivačica(76) bila djevojka, slučajno je spomenula *vraga*. Kaže kako je taj dan bila namrgođena i ljuta, te kako joj nije bilo do ničega. Istog trena je došao tata do nje i udario je nekoliko puta po leđima. Prekinula sam sudionicu u priči, ne bih li saznala : "*Vrag?* To ste smatrali prostotom?". U priču se uključila druga kazivačica (73) koja kaže kako je *vrag* najgora riječ koju si mogao upotrijebiti. Zanimljivo je kako se onda riječ *vrag* smatrao neprimjerenom riječi, dok nam danas ne predstavlja previše. I sami se nađemo u situaciji kada pričamo sa prijateljima da nekoga okarakteriziramo kao *malenoga vraga*, čime zapravo želimo reći kako je netko živahan. Zanimljivo je kako je najstarija psovka zabilježena u hrvatskom jeziku upravo: *ebi ga vrag* i to na marginama jednog glagoljskog zbornika (Opačić, 2013.). Kako vrijeme odmiče tako u sve manjim količinama spominjemo *vraga*. Situacija se malo obrnula pa sada umjesto njega spominjemo boga te muške i ženske spolne organe. Nastavljam razgovor s kazivačicama ne bih li saznala još neke zanimljivosti. Moje slijedeće pitanje glasilo je : "Znači li to da niste uopće psovali, da ste se bojali posljedica", na što kazivačice odgovaraju : "Nismo smjele, ali za time nismo ni

imale potrebe. Stariji su znali nekada opsovati, ali pred nama (djecom) rijetko kada." Zanimalo me "Koje su to psovke koje su stariji najviše koristili?". Kazivačica (73) mi je iznijela nekoliko psovki koje su se u njeno vrijeme često čule. Obzirom kako živimo na selu u kojemu je kajkavski "standardni govor" psovke koje sam saznala su lokalno nastrojene, te ću s toga svaku od njih pobliže objasniti. Samo neke od tih psovki su: *V rit me kušni* (Poljubi me u stražnjicu) koja se koristila kao sinonim za baš me briga, snađi se; *Cucek ti mamicu za nogu grizel* (Pas ti mamu za nogu ugrizao) često korištena kada psovka nije trebala imati neku težinu, nego onako usput, samo da se zna; *Vrag ti se z materu po zidi nahitaval* (Vrag ti mamu po zidu nabacivao) korištena onda kada nešto nekome nije bilo po volji; *Jebite drijeve* (Jebalo te drvo) upotrebljavano kada je netko nešto krivo napravio; *Ink te primi* (Vrag te primio) zapravo i nije neka psovka, koristila se kada pred roditeljima nisu smjeli reći neku prostotu, *Buš kozu jebel* (Kozu odi jebati), koristila se kada je netko nekome išao na živce; *Kusejebec jedan* (ne znam kako bih prevela) korištena kada netko izaziva; *Jebiveter* (Jebi vjetar) korištena kada je netko bez koristi, propalica. Iz priloženoga se vidi kako to nisu neke teške psovke, za razliku od današnjih koje su puno teže. Pod težinom psovke ovdje prije svega smatram riječi koje se danas smatraju neprimjerenima. U današnjim psovkaama riječi koje su prisutne su *jebati*, *kurac* i *pička*, dok se one u prošlosti nisu toliko koristile. *Vrag* je bila riječ koja je tada dizala najviše prašine. Vulgarizmi su dakle čest, no ne i nužan sastojak psovki (Badurina : 232). U prošlosti su se trudili zamijeniti psovke riječima koje to nisu. Tako izrečene psovke nisu gubile na smislu te se znalo o čemu zapravo govore. Posljednje pitanje koje sam postavila sudionicama bilo je : "Kako su se psovke onda toliko razvile. Kada ste počele primjećivati da se koriste sve više? Jeste li ih i vi tada počele koristiti?". Kazivačica (76) kaže da je s godinama primijetila, te počela ići na plesove i kretala se u krugu vršnjaka, kako dosta mladih psuje, no ona nikada nije previše tolerirala takav način govora, te samim time nikada nije psovala. Kazivačica (73) na to se uključuje sa izjavom : "Je, kaj sad *sračkaš*, čula sam i ja tebe koji put!". Razgovor smo tako završile sa rumenilom na licu kazivačica, smijehom i veseljem. Uspoređujući psovke nekada i sada, dobiva se osjećaj o dvije potpuno različite razine. U prošlosti je postojalo više mašte, pa tako psovke i kletve zvuče zanimljivije i metaforičnije za razliku od onih današnjih. Psovke su također bile "prorijeđene" neprsojtnim riječima, te je sama funkcija psovke najviše ovisila o kontekstu, odnosno boji glasa, jačini tona, izrazu lica, te o situaciji u kojoj je izrečena. Što je točno dovelo do današnjih psovki? U kojem su trenu one postale toliko aktualne? Možda nisu nikada ni prestale biti, nego su generacije imale više poštovanja prema starijima. Vremenom se situacija promijenila pa smo sada svjedoci potpuno različite priče.

2.5.Psovka u kontekstu popularne kulture

Popularna kultura nudi nekoliko definicija. To je jednostavna kultura koju voli veliki broj ljudi te se prezentira kao kvantitativni pokazatelj zadovoljstva odobrenja velikoga broja ljudi (Storey, 2015.). Tu se ubraja prodaja knjiga, posjećenost kazališta, sportska događanja, festivali... Popularna kultura je kultura masovne proizvodnje, ona je komercijalna, ona je masovna kultura, masovna kultura za masovno korištenje (ibid). Namijenjena je za korištenje bez puno razmišljanja, namijenjena je za svakoga jer nije zahtjevna niti iziskuje posebno razmišljanje ili pozornost. Popularna kultura je ona kultura koja je došla od ljudi, to je narodna kultura, kultura za ljude od ljudi (ibid). Povezano sa gore navedenim objašnjenjima, navodim nekoliko primjera u kojima se psovke mogu naći u kontekstu popularne kulture.

Toliko smo izloženi psovka u svakodnevnome govoru da ih je teško zaobići. Koriste se na dnevnoj bazi, a na neke uopće više ni ne obraćamo pažnju, već kao da su se ukorijenile u standardni hrvatski govor. Ne gledamo ih više kao na nešto zabranjeno, na nepristojne i neprihvaćene riječi. Dobra vijest stiže za sve one koji vole svoj govor "zasladiti" psovka. Naime, riječ je o istraživanjima koja su pokazala da je psovanje zdravo. Dnevnik.hr donosi članak u kojemu se govori o navedenome. Umjereno psovanje zapravo je dobro za zdravlje, kažu britanski znanstvenici. Povezali su to s činjenicom kako je psovanje dobar ispušni ventil i mehanizam za nošenje s određenim emocijama. Kombinirajući te faktore postajemo čvršći te otporniji na bol¹. "Surfajući" dalje nailazim i na članak koji piše o tome kako ćemo psovanjem brže smršaviti². Psovanje nas čini snažnijima. Znači li to da oni koji ne psuju moraju proći duži, trnovitiji, teži put do određenog cilja? Nagovještavaju li ovi članci neko medicinsko, odnosno terapijsko djelovanje psovke? Je li riječ o alternativnoj medicini? Psovanje je zauzelo toliko mjesta u našem svakodnevnom govoru da su stručnjaci počeli tražiti opravdanja za korištenje "zabranjenih riječi". Psovke više nisu tabu, već se njihova pojavnost nagrađuje (gubljenjem kilograma i smanjenjem boli). Navedenim člancima, psovačima se želi dati zeleno svjetlo u slobodi njihova govora. Nije bitno da se pripazi na izgovorene riječi, sve dok postoji određena pozadina koja ih opravdava.

¹ <http://dnevnik.hr/vijesti/zanimljivosti/dobra-vijest-za-sve-prostake-psovanje-je-zdravo---335607.html> (31.08.2017.)

² <http://www.elle.hr/ljepota/psovanje-nas-cini-snaznijima/> (31.08.2017.)

Što se zapravo tim člancima želi poručiti? Nije li upravo internet mjesto gdje svatko može pročitati sve. Posebno se njime koriste mlade generacije. Mediji bi trebali biti neutralni po pitanju psovki, odnosno ne podupirući članovi. No, u člancima koje pronalazim na internetu, mediji zvuče upravo suprotno, odnosno, podupiruće. Naslovi poput: *Psovanje olakšava bol*, *Volimo političare koji psuju*, *Svi bi od Hrvata mogli učiti psovati*. Tko se ne bi pohvalio takvim naslovima? Naslov koji narodu podiže ego, napokon smo u nečemu odlični. Odobrava li se ovim načinom psovanje? Postoji li neko suptilno, skriveno značenje, koje govori : "nemojte prestati psovati, zašto se odreći svakodnevnih navika, kada ih možete s odobrenjem koristiti". Psovka se polako počinje komercijalizirati i propagirati. Putem medija pronalazi put kojim bi dospjela do velikoga broja ljudi. No, nisu ti članci jedini način koji nam populariziraju korištenje psovke. Danas su u mnogim popularnim pjesama zastupljene riječi, koje ondje ne bi trebale biti (poput Connectove pjesme *Ova mala mi je jebena*). Pjesme slušamo po radiju, preslušavamo na internetu, vrte se po tv ekranima. Psovka je tako počela dobivati na svojoj popularizaciji. Sredstva masovne komunikacije, književna djela, filmovi, televizija i glazba utječu na područje širenja govora, a samim time i psovki (Sabljak, 2013.). Dobar primjer je i najgledanija serija na svijetu, Igra prijestolja (*Game of Thrones*), u kojoj ne prođe epizoda bez prostota. Tako su neke od najzapaženijih izjava upravo one koje sadrže neprimjerene riječi, poput *Jamie jebeni Lanister*, *Najebali smo*, *Nema lijeka protiv toga da si pizda...* Prostote nailazimo i u književnim djelima, gdje bih prije svega izdvojila Vedranu Rudan. Ona piše tekstove bez dlake na jeziku. Neovisno o temi (djeca, brak, muškarci, sportaši) pokušava situaciju predočiti što jasnije što radi upotrebljavajući psovke. Piše ono što misli, ne zamara se što drugi misle o njezinom pisanju, ima svoj stil i toga se drži. S toga se ne bih čudila da je Rudan više čitana od lektire. No, nije samo Rudan ta koja u svojim tekstovima upotrebljava psovke. Mnogi blogeri, kuhari, putopisci ne bi li što bolje opisali situaciju koriste se psovka. Tako Andrea Andrassy piše o svome putu u Ameriku, *Bilo je oblačno i hladno, jbg*, *Štandovi na kojima možeš kupiti pizdarije*, *Smrznule smo se kao pičke*. Odličan primjer je i Zdravko Mamić, menadžer Građanskoga nogometnog kluba Dinamo i neiscrpan izvor prostota. Svjestan svoje pojavnosti i važnosti koji mu mediji pridaju govori , kao i Rudan, bez dlake na jeziku. Mamića pamtim po brojnim izjavama poput : *Jebo ti oca Amsterdam mater*, *Pička li ti materina*, *Đubre jedno smrdljivo*, *Smeće jedno...* Sa nestrpljenjem se prate njegovi govori, njegove izjave ne bi li se opet svi mogli smijati. Zanimljivo je kako su Mamićeve izjave toliko popularne da se iz dana u dan čuju u svakodnevnom govoru, što ga čini jednim od najcitiranijih osoba u Hrvata. Okruženi smo masovnim medijima, pa smo tako na neki način i prisilno izloženi govoru, koji je u sve

manjoj mjeri cenzuriran. No, po provedenim istraživanjima kao da nema straha od uništavanja govora psovka. Fiske piše o tome kako je popularna kultura često napadana zbog svoje (zlo)upotrebe jezika te se pita kvare li nam mediji jezik ili ga revitaliziraju. Napominje kako odstupanje od norme samo po sebi nije obilježje popularnog jezika, ali je čest dokaz da se do njega dođe. Igre riječima omogućavaju vulgarnim značenjima da u nekim situacijama budu shvaćena kao istinitija te s toga i moćnija od drugih značenja (Fiske, 2001.).

Popularna kultura najviše je zastupljena putem medija. Oni su prostor koji nam danas služe edukaciji i zabavi. S toga je shvatljivo da upravo ono pročitano, viđeno ili čuto na jednom od izvora medija ostaje u našem sjećanju. Posebno kada je riječ o rijetkim temama poput psovki, te kada se u toj temi i sami pronađemo.

2.6. Analiza primjera

Kako bih sve do sada navedeno spojila u jedno, odlučila sam se analizirati video primjer. Kultura psovke ne pripada samo Hrvatskoj već se proteže kroz cijeli Balkan. Primjer koji ću analizirati nije hrvatski, već susjedski, točnije srpski. Riječ je o *youtuberu* Dannyu Grozichu, poznatijem kao *Serbian Lesson Guy*. Popularni *Serbian Lesson Guy* na youtubeu broji preko sedam milijuna pogleda na svojim videima. Video koji u daljnjem tekstu analiziram pogledan je preko 400 000 puta, a u nešto manje od minute objašnjava na koliko načina se koristi riječi *jebote*.

Video započinje kratkim objašnjenjem u kojemu navodi o čemu će biti riječ, te tako kaže da će nas (gledatelje) učiti srpske riječi, odnosno, na koliko sve načina možemo upotrijebiti riječ *jebote*. *Jebote* znači mnogo toga i koristi se u mnogo situacija od kojih u videu opisuje njih trinaest. Svaku od mogućih situacija ću navesti te поблише objasniti. *Jebote* se koristi u ovim situacijama:

1. U trenucima straha. Ovdje razlikuje dvije situacije, ona u kojoj se iznenadiš i prepadneš toga trenutka, te ona gdje prevladava općeniti strah. Prva situacija, kako objašnjava *youtuber*, iziskuje glasan povik *jebote* pun ne očekivanja, dok se u drugoj situaciji riječ koristi sasvim tiho, kao da smo negdje skriveni i preplašeni.

2. U trenutcima ljutnje. Ovu situaciju karakterizira ljuti izraz lica, povišeni glas, te pokret rukom, u ovome slučaju upiranje prsta u osobu s izgovorenim riječima :"*Šuti jebote*".
- 3.U trenutcima tuge. Razočaravajući glas, oči pune suze, ruke na licima, glas koji govori :o, *jebote*. Tužan, pokisao izraz lica.
- 4.U trenutcima radosti. Malo povišeni glas, mali osmjeh na licu, ruke u zraku.
- 5.U trenutcima gađenja. Rastavljanje riječi na slogove, *je-bo-te*. Izraz lica je kombinacija začuđujućeg, ljutog i gadnog.
- 6.U trenutcima nestrpljenja. Puno puta izgovorena riječ *jebote*, odmah jedna za drugom, a tijelo poskakuje pomalo, dok su ruke stisnute u šake. Na primjer zamislimo scenu kada trebamo ići na wc, a gužva je, a nama je sila. Skaćemo okolo, psujemo...
- 7.u trenutcima ugodnog iznenađenja. "*Jebote, pazi ovo jebote*". Izraz lica poput: nisam mislio da možeš to, izraz oduševljenja.
- 8.U trenutcima zbunjenosti. "*Šta je ovo jebote?*" Okretanje glavom, gestikulacija, kao nije nam jasno, neka mi netko objasni.
9. U trenutcima kada čekaš prijatelja koji kasni. Ljutito :"*Pa gdje si jebote?*".
- 10.U trenutcima kada vidiš prijatelja kojega nisi dugo vidio. Veselo, ushićeno: "*Gdje si jebote, kako si jebote?*".
- 11.U trenutcima kada gubiš strpljenje. Ljutito :"*Ajmo već jednom jebote*".
- 12.U trenutcima kada imaš previše strpljenja. Pomalo razočarano, onaj izraz lica -tako mi je svejedno. Kao da to stanje ne može promijeniti pa je prisiljen pomiriti se s time.
- 13.U trenutcima izražavanja ironije. "*Danas sam prao auto, a sada pada kiša, jebote* "

Iz navedenoga vidimo kako postoji mnogo načina za samo jednu frazu, u ovome slučaju *jebote*. Ono što je ovdje bitno je da svaka situacija ima odgovarajući kontekst, intonaciju glasa, drugačiji pokret tijela, drugačiji izraz lica. Svaka situacija priča svoju priču, svaka iznosi svoju emociju, svaka je posebna. U svih trinaest navedenih situacija priče i emocije su drugačije. Svaka emocija djeluje svojim nepisanim pravilima. To nam omogućuje da razlikujemo sreću od tuge, uzbuđenje od ljutnje, strpljenje od zbunjenosti. Prema Ivanetić komunikacija se ne odvija u praznom prostoru, već je smještena u neki kontekst i ovisi o situacijskim čimbenicima. Za nju su situacijski okviri oblici organizacije iskustva, odnosno

znanja, koji se aktiviraju u interakciji. Određeni okviri reprezentiraju određene stereotipne situacije, obuhvaćaju događaje sa svim njihovim komponentama, te ih uključuju i bitno utječu na izbor jezičnih sredstava koji se prilagođavaju komunikaciji (Ivanetić, 1995.). Do iznimne važnosti ovdje dolazi moć konteksta. U sklopu konteksta javlja se boja glasa, ton glasa, mimika, izraz lica. Sve ono što tvori određeni trenutak iz kojega tumačimo o kakvoj je situaciji riječ. Sasvim je nebitno koju riječ upotrebljavamo sve dok ona u izrečenom kontekstu označava prvobitnu namjeru. U trenutku sreće tako možemo upotrijebiti beskonačno riječi. Važan je jedino način na koji smo tu riječ upotrijebili. Naravno da u trenutcima sreće nećemo govoriti tužnim, tihim glasom, tužnim izrazom lica i suznim očima. Naše ponašanje biti će veselo, glas jak, a na licu osmijeh. Ukoliko "iznesemo" krive "osobine" sreće, nismo uspjeli u svome naumu, te cijela priča oko toga propada. Bitno je pridržavati se određenih pravila koja svaka emocija sa sobom nosi.

Također iz navedenog video primjera vidljivo je da psovke nisu namijenjene samo u izražavanju negativnih, nepristojnih emocija već se koriste i u iskazivanju sreće i iznenađenja, odnosno u iskazivanju pozitivnih emocija. S toga psovka kao takva može izražavati radost prijateljskog susreta, čuđenje, nesigurnost, ushit (Užarević, 1999.). Bez obzira koju funkciju psovka vrši ona i dalje stoji kao sinonim za nepristojnu riječ. No, u određenim trenutcima ona gubi na svojoj težini. Što želim reći? U trenutcima ljutnje psovku shvaćamo opasnom, prijetećom, neugodnom za čuti. U trenutcima sreće gledamo ju drugačije. Ona je tada izgovorena ljepšim tonom što automatski stvara ljepšu sliku cijele rečenice, pa tako i same psovke.

Nepriстойna ili pristojna riječ? Stvar je osobnoga izbora. Ono što se može reći psovkom, vrlo lako se može reći i pristojnom riječi. Psovka u sebi sadrži određenu jačinu. Jačinu usmjerenu na emocije. S toga ona zvuči istinitije, tužnije, sretnije, strašnije, ironičnije za razliku od riječi koje su društveno prihvatljive kao pristojne.

3.ZAKLJUČAK

Rad bih zaključila sa rečenicom *youtubera* Dannya Grozicha: *There are lots of ways to say a single phrase!* Rečenica koja povezuje cijeli rad. Rečenica koja poručuje kako ne postoji samo jedno viđenje određene riječi. Iste riječi koriste na više načina. Tako psovka nije jedini cilj uvreda, verbalna agresija već one u sebi sadrže i dozu sreće, uzbuđenja, tuge, straha... Mnogo je emocija koje se kroz psovanje mogu prenijeti, a da ponekad nismo ni svjesni. Možda je to jedan od razloga zašto Hrvati mnogo psuju. Možda na taj način izražavaju emocije.

Okruženi smo društvom, komunikacijom, govorom od kojega ne možemo samo tako pobjeći. Iako se i dalje na psovke gleda ispod oka, sa prijezirom i određenim predrasudama, one sve više postaju društveno prihvatljive. Time svjedoče i mnogi primjeri koje sam navela analizirajući psovke u sklopu popularne kulture. Situacija je takva da su trenutno prostote jedna nova vrsta mode koja se nosi zadnjih par godina. Poput *must have* odjevnoga predmeta. S toga je aktualno naučiti psovke na što više stranih jezika, pjevati pjesmice maloj djeci, gledati serije u kojima su prisutne, pratiti medijske napise o njima...

4.LITERATURA

- Anić, Vladimit. Veliki rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Nobi liber. 2003.
- Austin, John Langshaw. Kako djelovati riječima. Zagreb: Disput. 2014.
- Badurina, Lada; Pranjković Ivo. Jezična i pragmatična obilježja psovke
- Benković-Marković, Sanja. Narodne pjesme, pripoviedke, poslovice i zagonetke. Zagreb: Matica hrvatska, 2013.
- Fiske, John. Popularna kultura. Clio. 2001.
- Hellinger, Marlis; Bußmann, Hadumod. Gender Across Language. Amsterddam:John Benjamins Publishing Company. 2003.
- Hymes, Dell. Etnografija komunikacije. Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1980.
- Ivanetić, Nada. Govorni činovi. Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 1995.
- Jay, Timothy; Janschewitz Kristin. The pragmatics of swearing.
- Kryzan-Stanojević, Barbara. Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata. Zagreb :Srednja Europa, 2013.
- Kušar, Marcel. Narodno blago. Zagreb:Hrvatska sveučilišna naklada, 1993.
- Laniado, Nessia. Tko te naučio tako ružne stvari?. Studio TiM. Rijeka. 2009.
- Lučić, Radovina. Kako to tamo psuju. Sveučilište u Amsterdamu.
- Martinić, Tena. Postmoderna, svakidašnjica, komunikacija. Opatija: Naklada Benja, 1994.
- Mikić, Pavao; Pehar, Mirjana; Mikić Marijan. Psovka u hrvatskome i njemačkome jeziku. Mostar: ZIRAL, 1999.
- Montagu, Ashley. The Anatomy of Swearing. Philadelphia, Pennsylvania, 2001
- Opačić, Nives. Iza riječi. Matia hrvatska. Zagreb. 2010.
- Palmer, Frank Robert. Izvanjezični kontekst. Cambridge, 1976.
- Pilich, Pavel. Psovka u hrvatskome i češkome jeziku. Brno, 2011.
- Rudan, Vedrana. Zašto psujem. Zagreb. vIbIz. 2015
- Sabljak, Tomislav. Rječnik hrvatskog žargona. Zagreb:Profil. 2013.
- Storey,John. Cultural Theory and Popular Culture. Routledge, 2015.
- Užarević, Josip. Književni minimalizam. Zagreb: Disput, 2012.
- Van Dijk, Teun. Ideologija-multidisciplinarn pristup. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2006.

5. IZVORI

- <https://www.youtube.com/watch?v=atK3KGyAbCU&t=2730s> (31.08.2017.)
- <https://www.youtube.com/watch?v=7P-8jHUKSI> (31.08.2017.)
- <http://dnevnik.hr/vijesti/zanimljivosti/dobra-vijest-za-sve-prostake-psovanje-je-zdravo---335607.html> (31.08.2017.)
- <http://www.elle.hr/ljepota/psovanje-nas-cini-snaznijima/> (31.08.2017.)